

Κεφάλαιο Γ. Υπερτεμαχιακά στοιχεία: διδασκαλία του τόνου

16η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ

Η διδακτική πρόταση που ακολουθεί αφορά στη διδασκαλία του εγκλιτικού τόνου. Το φαινόμενο αυτό δυσκολεύει πολλούς αλλόγλωσσους μαθητές, σε διαφορετικά επίπεδα γλωσσομάθειας. Η συγκεκριμένη διδακτική πρόταση μπορεί να προσαρμοστεί για όλα τα επίπεδα με επιλογή ασκήσεων. Έτσι μπορεί να χρησιμοποιηθεί είτε για να εισαγάγει το φαινόμενο είτε για επανάληψη και εμπέδωση σε μεγαλύτερα επίπεδα γλωσσομάθειας.

Επίπεδο	Μέσο - Προχωρημένο
Ομάδα στόχος	Επίπεδο B1, B2, Γ1, Γ2: όλες οι ηλικίες (επίσης για αρχάριο επίπεδο με επιλογή και προσαρμογή ασκήσεων)
Θεματική ενότητα	Τραγούδια – σίχοι
Διδακτικός στόχος	Διδασκαλία του εγκλιτικού τόνου
Απαιτούμενος χρόνος	2-3 διδακτικές ώρες
Υλικό	Κάρτες, 6 φωτοτυπίες
Εμπλεκόμενες δεξιότητες	Κατανόηση και παραγωγή προφορικού λόγου
Τι χρειάζεται να ξέρουν οι μαθητές από πριν	Σχετικό λεξιλόγιο

Παρουσίαση

Δίνετε στους μαθητές τη Φωτοτυπία 1 με αποσπάσματα στίχων από γνωστά ελληνικά τραγούδια:

Φωτοτυπία 1

Θάλασσά μου σκοτεινή <i>Στίχοι, μουσική, ερμηνεία: Νίκος Πορτοκάλογλου</i>	Άπλωσέ μου τα μαλλιά σου <i>Στίχοι, μουσική, ερμηνεία: Γιώργος Αλκαίος</i>	Μη χαράζεις βλέφαρό μου <i>Στίχοι: Κατερίνα Παπαγεωργίου Μουσική: Νίκος Τάτσης Ερμηνεία: Χαρούλα Αλεξίου</i>
Αχ θάλασσά μου σκοτεινή, θάλασσα αγριεμένη πού θα με βγάλεις το πρωί σε ποια στεριά μου ξένη πού θα με βγάλεις το πρωί σε ποια στεριά μου ξένη αχ θάλασσά μου σκοτεινή, θάλασσα αγριεμένη.	Πέφτει βροχή, βροχή στο πρόσωπό μου, πάλι βρεγμένο το πουκάμισό μου. Κλειδωμένη η πόρτα σου ξανά κι εγώ θυμάμαι τα χρυσά σου τα μαλλιά. Άπλωσέ μου τα μαλλιά σου να ξεκουραστώ, άνοιξέ μου την καρδιά σου μέσα να κρυφτώ. Άπλωσε την αγκαλιά σου να 'ρθω να σε βρω, άνοιξε τα όνειρά σου να ονειρευτώ.	Δεν ανοίγω το βλέφαρό μου να δω, φοβάμαι μήπως έρημη την κάμαρά μου τη δω ξανά. Μη χαράζεις βλέφαρό μου μην ξυπνήσει τ' όνειρό μου.

Όλα για τον έρωτα Στίχοι: Λευτέρης Παπαδόπουλος Μουσική: Νίκος Ιγνατιάδης Ερμηνεία: Γιάννης Πάριος & Ελένη Δήμου	Μίλησέ μου Στίχοι: Νίκος Γκάτσος Μουσική: Μάνος Χατζιδάκις Ερμηνεία: Γ. Μπιθικώτσης	Πες μου το παράπονό σου Στίχοι: Φίλιππος Γράψας Μουσική: Γιάννης Σπανός Ερμηνεία: Δημήτρης Μητροπάνος
Έρωτά μου, θάλασσά μου που δεν έχεις τελειωμό, έρωτά μου, άνοιξέ μου την καρδιά σου για να μπω. Έρωτά μου, μες στα μάτια σου τα μάτια μου κοιτώ, έρωτά μου, από σένα παίρνω δύναμη να ζω.	Μίλησέ μου, μίλησέ μου, δε σε φίλησα ποτέ μου. Μίλησέ μου, μίλησέ μου, πώς να σε ξεχάσω θε μου. Μίλησέ μου, μίλησέ μου δε σε φίλησα ποτέ μου. Μίλησέ μου, μίλησέ μου, μόνο στ' όνειρό μου σε φιλώ.	Μίλησέ μου για φεγγάρια κι ό,τι ωραίο βάζει ο νους άλλαξε η ζωή μας βάρδια σε καινούριους ουρανούς. Πες μου το παράπονό σου για να δεις πως σ' αγαπώ πες μου για τον άνθρωπό σου και θα δεις πως είμαι εγώ.

Διαβάζετε τους στίχους φωναχτά και ζητάτε από τους μαθητές να προσέξουν τον τονισμό των λέξεων τόσο ακουστικά όσο και ορθογραφικά. Κατόπιν μπορείτε να ακούσετε μια επιλογή των τραγουδιών από το you tube. Ρωτάτε τους μαθητές αν έχουν επισημάνει κάποιο ενδιαφέρον στοιχείο σχετικά με τον τονισμό των λέξεων. Αφού εντοπίσουν τις λέξεις με τον εγκλιτικό τόνο και σας δώσουν ένα παράδειγμα, τους ζητάτε να υπογραμμίσουν όλες τις σχετικές λέξεις στους στίχους. Δεν δίνετε την ορολογία, αλλά αναφέρεστε στην παρουσία δύο τόνων στα παραδείγματα. Διαβάζετε και πάλι μερικούς στίχους και ρωτάτε τους μαθητές αν αντιλαμβάνονται την παρουσία και των δύο τόνων και αν κάποιος από τους δύο ακούγεται πιο ισχυρός. Ζητάτε από τους μαθητές να σας πουν τα παραδείγματα που υπογράμμισαν και τα γράφετε στον πίνακα, ενώ τα επαναλαμβάνετε:

θάλασσά μου	άπλωσέ μου
πρόσωπό μου	άνοιξέ μου
πουκάμισό μου	μίλησέ μου
όνειρά σου	
παράπονό σου	
άνθρωπό σου	
βλέφαρό μου	
κάμαρά μου	
έρωτά μου	

Τους ρωτάτε αν έχουν εντοπίσει στους στίχους της Φωτοτυπίας 1 μερικές από τις παραπάνω λέξεις με έναν μόνο τόνο. Σας δίνουν παραδείγματα, τα οποία γράφετε στον πίνακα:

θάλασσα αγριεμένη	άπλωσε την αγκαλιά σου
	άνοιξε τα όνειρά σου

Τους ζητάτε να δουν όλα τα παραδείγματα και τους ρωτάτε αν μπορούν να καταλάβουν πότε εμφανίζεται ο δεύτερος τόνος. Αφού σας δώσουν τις απαντήσεις τους, τους εξηγείτε το φαινόμενο της έγκλισης του τόνου, το οποίο εμφανίζεται σε προπαροξύτονα ουσιαστικά και ρηματικούς τύπους οι οποίοι ακολουθούνται από κτητικά ή κλιτικά, δηλ. ουσιαστικά με κτητικά, προπαροξύτονη προτακτική με κλιτικό, ή δισύλλαβη προστακτική με 2 κλιτικά. Για την τελευταία περίπτωση, δίνετε σχετικό παράδειγμα, π.χ. «γράψε μού το», επειδή δεν εμφανίζεται

στα παραπάνω παραδείγματα. Εξηγείτε ότι το φαινόμενο σχετίζεται με τον νόμο της τρισυλλαβίας. Ζητάτε από τους μαθητές να δουν τα παραδείγματα όπου εμφανίζεται ένας τόνος και να παραγάγουν φράσεις με εγκλιτικό τόνο, π.χ. «θάλασσά μου», «άπλωσέ την», «άνοιξέ τα».

Επίσης τους ζητάτε να βρουν στους στίχους επιπλέον παραδείγματα λέξεων στα οποία θα μπορούσε να εμφανιστεί εγκλιτικός τόνος, εφόσον ακολουθούνταν από κτητικά ή κλιτικά. Δίνετε τα παραδείγματα των στίχων: «δύναμη να ζω», «άλλαξε η ζωή μας» και πιθανά παραδείγματα με έγκλιση τόνου «δύναμή μου», «άλλαξέ την». Τέλος, τους ζητάτε να διαβάσουν φωναχτά όλα τα παραδείγματα λέξεων με εγκλιτικό τόνο στους στίχους. Με βάση τις παρατηρήσεις των μαθητών και την παραγωγή τους, επισημαίνετε ότι ο αναπτυσσόμενος τόνος είναι ισχυρότερος.

Οι μαθητές μπορούν επίσης να δουν και να ακούσουν παραδείγματα λέξεων με εγκλιτικό τόνο στη Φωνητική Βιβλιοθήκη του εκπαιδευτικού εργαλείου *Μιλώ Ελληνικά - SpeakGreek* (<http://speakgreek.web.auth.gr/dp/el/library/choose>).

Πρακτική

Ελεγχόμενη δραστηριότητα (1): άσκηση που επικεντρώνεται στην παραγωγή

Δείχνετε στους μαθητές σας τις παρακάτω κάρτες μία-μία και τους ζητάτε να σας πουν προτάσεις με παραδείγματα προπαροξύτονων ουσιαστικών με ή χωρίς εγκλιτικό τόνο. Θα πρέπει να δώσουν παραδείγματα τρισύλλαβων ή τετρασύλλαβων ουσιαστικών, πχ. Ο δάσκαλος μαλώνει τα παιδιά, ο δάσκαλός του είναι πολύ αυστηρός, με πήρε τηλέφωνο, χάλασε το τηλέφωνό της.

θάλασσα

θάλασσά μου

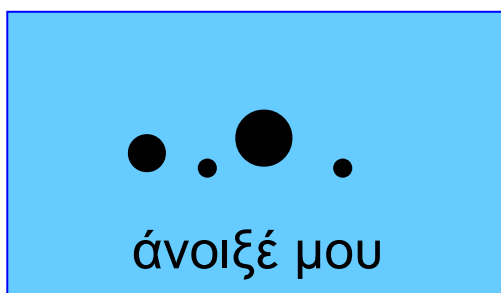
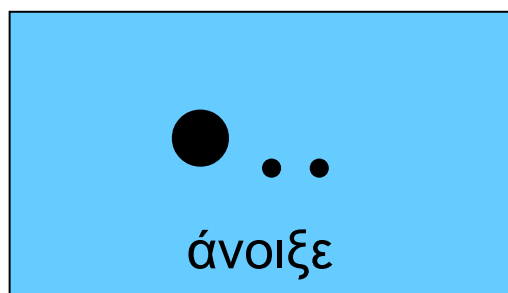
πουκάμισο

πουκάμισό της

Ελεγχόμενη δραστηριότητα (2): άσκηση που επικεντρώνεται στην παραγωγή

Δείχνετε στους μαθητές σας τις παρακάτω κάρτες μία-μία και τους ζητάτε να σας πουν προτάσεις με παραδείγματα προπαροξύτων ρημάτων στην προστακτική με ή χωρίς εγκλιτικό τόνο. Θα πρέπει να δώσουν παραδείγματα τρισύλλαβων ή τετρασύλλαβων ρημάτων, πχ. Μύρισε το φαγητό, μύρισέ το για να δεις αν χάλασε, καθάρισε το γραφείο σου, καθάρισέ το γρήγορα και φύγε.

Ελεγχόμενη δραστηριότητα (3): άσκηση που επικεντρώνεται στην αντίληψη και την παραγωγή

Παράγετε τα παρακάτω παραδείγματα σε τυχαία σειρά και ζητάτε από τους μαθητές σας να σας δείξουν με τα δάχτυλά τους αν υπάρχουν 1 ή 2 τόνοι. Στη συνέχεια, τους δίνετε τη Φωτοτυπία 2, παράγετε ξανά τις προτάσεις και τους ζητάτε να γράψουν με μικρά γράμματα τις προτάσεις και να τις τονίσουν. Στο τέλος τους ζητάτε να διαβάσουν τα ζεύγη των προτάσεων φωναχτά.

(Σημ: Τα ζεύγη των προτάσεων έχουν τον ίδιο αριθμό συλλαβών. Τα μισά έχουν εγκλιτικό τόνο και τα άλλα μισά όχι.)

Φωτοτυπία 2

ΦΡΟΝΤΙΣΕ ΤΟ ΠΑΙΔΙ	ΦΡΟΝΤΙΣΕ ΤΟ ΞΑΝΑ
ΠΡΟΣΕΧΕ ΤΑ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΑ	ΠΡΟΣΕΧΕ ΤΑ ΜΗΝ ΤΡΑΚΑΡΟΥΝΕ
ΚΟΙΤΑΞΕ ΤΟΝ ΠΙΝΑΚΑ	ΚΟΙΤΑΞΕ ΤΟΝ, ΠΕΙΝΑΣΕ
ΑΦΗΣΕ ΤΗ ΓΑΤΟΥΛΑ	ΑΦΗΣΕ ΤΗ ΝΑ ΦΥΓΕΙ
ΜΑΖΕΨΕ ΤΑ ΡΟΥΧΑ	ΜΑΖΕΨΕ ΤΑ ΠΑΛΙ
ΛΑΔΩΣΕ ΤΟ ΜΠΙΡΙΚΙ	ΛΑΔΩΣΕ ΤΟ, ΤΡΙΖΕΙ

Ελεγχόμενη δραστηριότητα (4): άσκηση που επικεντρώνεται στην αντίληψη και την παραγωγή

Παράγετε τα παρακάτω παραδείγματα (με ή χωρίς εγκλιτικό τόνο στο ουσιαστικό) σε τυχαία σειρά και ζητάτε από τους μαθητές σας να σας δείξουν με τα δάχτυλά τους αν άκουσαν 1 ή 2 τόνους στο ουσιαστικό. Στη συνέχεια τους δίνετε τη Φωτοτυπία 3 με τα παραδείγματα και τους ζητάτε να διαβάσουν τα ζεύγη των προτάσεων φωναχτά.

Φωτοτυπία 3

Ο δάσκαλος μου είπε ότι θα πάμε εκδρομή.	Ο δάσκαλός μου είπε ότι θα πάμε εκδρομή.
Ο άνθρωπος μου έδωσε τη λύση.	Ο άνθρωπός μου έδωσε τη λύση.
Ο πίνακας μου τράβηξε την προσοχή.	Ο πίνακάς μου τράβηξε την προσοχή.
Το πουκάμισο της είναι μεγάλο.	Το πουκάμισό της είναι μεγάλο.
Το τετράδιο του έπεσε.	Το τετράδιό του έπεσε.
Το λάστιχο του κόπηκε.	Το λάστιχό του κόπηκε.

Καθοδηγούμενη δραστηριότητα

Χωρίζετε τους μαθητές σε ζευγάρια και τους μοιράζετε μία από τις παρακάτω κάρτες.

Φωτοτυπία 4

Μαθητής Α

1.
Κούτα

2.
Τάισε το μωρό

3. Φυτά

4.
Μαγείρεψε το
κοτόπουλο

5.
Χτένισε τα
μαλλιά

6. Πάτωμα

7.
Ξεσκόνισε το
έπιπλο

8. Τζάμια

Μαθητής Β

1.
Άνοιξε την
κούτα

2. Μωρό

3
Πότισε τα φυτά

4. Κοτόπουλο

5. Μαλλιά

6.
Σκούπισε το
πάτωμα

7. Έπιπλο

8.
Καθάρισε τα
τζάμια

Κάθε κάρτα περιέχει αντικείμενα ή οδηγίες. Ζητάτε από τους μαθητές να συμπληρώσουν στην κάρτα τους τι πρέπει να κάνουν με τα αντικείμενα που έχουν, ζητώντας πληροφορίες από τον συμμαθητή τους, που έχει στην κάρτα του την αντίστοιχη οδηγία. Ο διάλογος ανάμεσα στους 2 μαθητές θα είναι:

Μαθητής Α: «Στο τετράγωνο 1 έχω μία κούτα. Τι να την κάνω;»

Μαθητής Β: «Άνοιξέ την».

Ο μαθητής Β πρέπει να χρησιμοποιήσει προστακτική με εγκλιτικό τόνο και ο μαθητής Α να γράψει τη φράση, π.χ. «Άνοιξέ την», στην κάρτα του. Συνεχίζει ο μαθητής Β με τον ίδιο τρόπο και μετά εναλλάξ μέχρι να συμπληρωθούν όλα τα τετράγωνα. Στο τέλος οι μαθητές ελέγχουν τις απαντήσεις και διαβάζουν φωναχτά όλες τις φράσεις με ή χωρίς εγκλιτικό τόνο.

Παραγωγή

Επικοινωνιακή δραστηριότητα (1)

Χωρίζετε τους μαθητές σας σε ζευγάρια για να παίξουν παιχνίδι ρόλων. Τους δίνετε τους παρακάτω ρόλους και τους ζητάτε να χρησιμοποιήσουν όσες πιο πολλές φράσεις μπορούν με εγκλιτικό τόνο.

Φωτοτυπία 5α

Φωτιά σε συγκρότημα γραφείων

Μαθητής Α. Είστε ιδιοκτήτης δικηγορικού γραφείου σε πολυτελές συγκρότημα γραφείων το οποίο πήρε φωτιά. Δίνετε κατάθεση στην πυροσβεστική για το τι συνέβη και τι αντικείμενα καταστράφηκαν. Είστε πολύ στενοχωρημένος και μιλάτε με μεγάλη αγάπη για όλα τα αντικείμενα που χάσατε, χρησιμοποιώντας φράσεις όπως «οι πίνακές μου», «τα τετράδιά μου», κτλ.

Μερικές λεπτομέρειες:

- Επέτειος γάμου. Λείπατε για γεύμα με τη σύζυγό σας.
- Ακούσατε τι έγινε από συνάδελφο. Άνοιξε η θέρμανση, βλάβη στον λέβητα, διαρροή πετρελαίου.
- Απώλειες: 2 συνάδελφοι μεταφέρθηκαν στο νοσοκομείο.
- Όλος ο τρίτος όροφος, όπου βρίσκεται το γραφείο σας, καταστράφηκε.
- Δικά σας αντικείμενα που κάηκαν ολοσχερώς: έγγραφα, τετράδια, πίνακες (ζωγραφικής), συμβόλαιο, πελατολόγιο, χρηματοκιβώτιο, κοσμήματα, χρήματα, τηλέφωνο, παλιό γραμμόφωνο, ψηφιακό μαγνητόφωνο, ακριβά έπιπλα, δρύινο πάτωμα, κουφώματα, κτλ.
- Υπάρχει ασφάλεια.

Φωτοτυπία 5β

Φωτιά σε συγκρότημα γραφείων

Μαθητής Β. Είστε ανακριτικός υπάλληλος της πυροσβεστικής. Υπήρξε σοβαρή φωτιά σε συγκρότημα πολυτελών γραφείων και παίρνετε κατάθεση από ένα δικηγόρο, ιδιοκτήτη γραφείου του τρίτου ορόφου. Ο δικηγόρος είναι πολύ στεναχωρημένος και θέλετε να τον υποστηρίξετε, επαναλαμβάνοντας με κατανόηση τις λεπτομέρειες του συμβάντος (π.χ. Κάηκαν και οι πίνακές σας; Τι αξία είχαν οι πίνακές σας; Έργο ποιων ζωγράφων ήταν οι πίνακές σας, κτλ). Ρωτάτε λεπτομέρειες, όπως πώς ξεκίνησε η πυρκαγιά, πού βρισκόταν ο δικηγόρος την ώρα της φωτιάς, τι απώλειες υπήρξαν, τι αντικείμενα κάηκαν, αν υπάρχει ασφάλεια.

Επικοινωνιακή δραστηριότητα (2)

Τραγούδι

Δίνετε φωτοτυπία με τους στίχους του παρακάτω τραγουδιού (την αριστερή στήλη μόνο). Παίζετε το τραγούδι και ζητάτε από τους μαθητές σας να συμπληρώσουν τα κενά. Παίζετε για 2^η φορά το τραγούδι και το τραγουδάτε όλοι μαζί, δίνοντας έμφαση στον εγκλιτικό τόνο.

Φωτοτυπία 6

Φύλαξέ με <i>Στίχοι, μουσική, ερμηνεία:</i> <i>Στέλιος Ρόκκος</i>	Πλήρεις στίχοι για τον δάσκαλο
Μαγεμένος κοιτάζω των ματιών σου το φως τι παράξενο χρώμα έχει πάρει η αγάπη κουρασμένος κουρνιάζω σκοτεινιάζει ο ουρανός _____ με κι απόψε στου κορμιού σου την άκρη Και _____ με σαν μικρό μυστικό _____ με _____ με σαν την πρώτη φορά _____ με _____ με να μη φύγω ξανά _____ με να μη φύγω ξανά Μαγεμένος κοιτάζω των ματιών σου το φως σε λιβάδια καλπάζω μ' ένα κάτασπρο άτι μες στα χέρια σου μοιάζω σαν μικρός χαρταετός _____ με ψηλά στ' ουρανού σου την άκρη Και _____ με σαν μικρό μυστικό _____ με _____ με σαν την πρώτη φορά _____ με _____ με να μη φύγω ξανά _____ με να μη φύγω ξανά	Μαγεμένος κοιτάζω των ματιών σου το φως τι παράξενο χρώμα έχει πάρει η αγάπη κουρασμένος κουρνιάζω σκοτεινιάζει ο ουρανός μάζεψέ με κι απόψε στου κορμιού σου την άκρη Και φύλαξέ με σαν μικρό μυστικό φύλαξέ με φίλησέ με σαν την πρώτη φορά φίλησέ με κράτησέ με να μη φύγω ξανά κράτησέ με να μη φύγω ξανά Μαγεμένος κοιτάζω των ματιών σου το φως σε λιβάδια καλπάζω μ' ένα κάτασπρο άτι μες στα χέρια σου μοιάζω σαν μικρός χαρταετός πέταξέ με ψηλά στ' ουρανού σου την άκρη Και φύλαξέ με σαν μικρό μυστικό φύλαξέ με φίλησέ με σαν την πρώτη φορά φίλησέ με κράτησέ με να μη φύγω ξανά κράτησέ με να μη φύγω ξανά

Εργασία για το σπίτι

Ζητάτε από τους μαθητές σας να μελετήσουν τους στίχους ελληνικών τραγουδιών. Μπορούν να κάνουν σχετική αναζήτηση στο <http://www.stixoi.info/> βάζοντας πιθανές φράσεις με εγκλιτικό τόνο. Τους ζητάτε να γράψουν δικούς τους στίχους που να περιέχουν παραδείγματα με εγκλιτικό τόνο και να τους παρουσιάσουν στην τάξη την επόμενη φορά.